

WYCHOWANIE RELIGIJNE WSPARCIEM OSIĄGANIA DOJRZAŁOŚCI OSOBOWEJ

Zbigniew Marek SJ
WSFP „Ignatianum” Kraków

Ilekcja jest mowa o wychowaniu, niezależnie od przyjmowanej jego definicji, zawsze chodzi o wspieranie wychowanka w stawaniu się samodzielną, odpowiedzialną, dojrzałą osobą. O skuteczności oddziaływań wspierających takie procesy decyduje między innymi znajomość czynników kształtujących dojrzałość osoby. Tymczasem w słownikach pedagogicznych zauważamy brak wyjaśnień takich pojęć, jak: „proces dojrzałość”, „dojrzały człowiek”, „dojrzała osobowość”, „wspieranie osiągania dojrzałości”. Najczęściej występują w nich objaśnienia „dojrzałości szkolnej”, definiowanej jako zdolność do „osiągnięcia przez dziecko takiego stopnia rozwoju umysłowego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, jaki umożliwia mu udział w życiu szkolnym i opanowanie treści programowych kl. I”¹

Nie posiadamy też kompleksowych badań nad czynnikami, które stymulują osiąganie przez osobę dojrzałości. Wydaje się, że dużą trudnością w dogłębnym opracowaniu tego zagadnienia jest brak właściwych narzędzi badawczych umożliwiających poprawny opis takich procesów. Sądzę, że jednym z pedagogicznych czynników wspierających procesy dojrzewania osoby może być wychowanie religijne zwłaszcza, że jednym z jego istotnych atrybutów jest poszukiwanie wspólnego z wychowankiem i wskazywanie na szeroko rozumiany „sens” życia człowieka w otaczającym go świecie. W artykule zamierzam rozwinąć tę tezę wskazując na chrześcijańskie ujmowanie sensu ludzkiego życia i działania w świecie.

1. Dojrzała osobowość

Dojrzałość jest pojęciem, którym posługują się przede wszystkim przedstawiciele nauk psychologicznych. Proponowane definicje określające to pojęcie bywają dość zróżnicowane. Ich przywoływanie wydaje się zbędne dla potrzeb niniejszego artykułu. Zakładamy jedynie, że dojrzałość obejmuje wiele zakresów egzystencji człowieka. Jest ona zjawiskiem niezmiernie złożonym, a także wystę-

¹ Por. W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1992, 42-43; *Dojrzałość szkolna*, Encyklopedia pedagogiczna, Warszawa 1993, 110-113.

puje w różnych warstwach natury człowieka. Przyjmujemy też za Z. Płużek trzy główne wymiary tak rozumianej dojrzałości. Autorka nazwa je warstwą instynktowo-popędową, którą tworzą potrzeby biologiczne, samozachowawcze i seksualne; warstwą psychiczną, na którą składają się potrzeby: bezpieczeństwa, uznania, miłości, poznawania, myślenia; wreszcie wyróżnia warstwę duchową, której istotą jest odkrywanie sensu życia, a także zwracanie się ku transcendencji²

Dla osiągania dojrzałej osobowości szczególne znaczenie ma ostatnia warstwa: duchowa. Wokół niej skupmy się w dalszych rozważaniach choćby, dlatego że wyrazem dojrzałości człowieka jest sposób, w jaki potrafi on zaakceptować w swojej bliskości inne osoby. Z kolei wyrazem tej akceptacji jest zdolność bycia odpowiedzialnym we wszystkich zakresach ludzkiego życia, a więc w zakresie poznawczym, emocjonalnym i moralnym. Przy takim rozumieniu dojrzałości powiemy, że o pełnej dojrzałości człowieka decyduje jego dojrzałość intelektualna, emocjonalna i wolitywna. Te z kolei ukierunkowane są poza zainteresowania własną osobą na harmonijne współistnienie i współdziałanie z innymi osobami.

2. Podstawy dojrzałej osobowości

W procesach wychowania wiele uwagi poświęca się budzeniu i rozwijaniu w wychowanku poczucia własnej godności. Jest rzeczą oczywistą, że wpływ na kształt poczucia własnej godności ma przyjęta antropologia. Bez wdawania się w analizę możliwych ujęć i wyjaśnień tej problematyki skoncentrujemy się na podstawach i założeniach antropologii chrześcijańskiej. Za jej specyfikę przyjmujemy uznanie człowieka za istotę cielesno-duchowej, przeznaczoną do życia z Bogiem przez całą wieczność³ Godność człowieka, według powszechnej opinii wierzących i niewierzących, wyraża się w tym, że wszystko, co jest na ziemi, zostaje „odnoszone do człowieka jako do jego centrum i punktu szczytowego wszelkiego istnienia”⁴ Usiłując określić ważniejsze elementy stanowiące o godności osoby zwraca się uwagę na dwa jej wymiary: naturalny i religijny (chrześcijański).

Za jeden z ważniejszych czynników określających w wymiarze naturalnym godność człowieka uważa się niezbywalną zdolność osoby do nabywania praw⁵ O

² Por. Z. Płużek, *Psychologia pastoralna*, Kraków 1991; tejsze, *Rozwój jest procesem stania się. Wprowadzenie do problematyki rozwoju*, w: *Jak sobie z tym poradzić?*, pr. zb. pod red. W. Szewczyka. Wyd. Biblos, Tarnów 1994, 13-26.

³ Por. L. F. Ladaria, *Wprowadzenie do antropologii teologicznej*, Wyd. WAM, Kraków 1997, 14-15; A. Gałdowa, A. Nelicki, *O możliwościach i warunkach bycia twórczym z perspektywy aksjologicznej teorii wartości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Psychologiczne 1993, z. 8.

⁴ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 12.

⁵ Por. J. Mółka SJ, *W nurcie personalistycznego wychowania*, Rocznik Wydziału Pedagogicznego WSFP IGNATIANUM w Krakowie 2003, Kraków 2003, 73.

tej zdolności, zdaniem T. Ślipko, rozstrzygają duchowość i rozumność człowieka, a więc to, że jest on osobą. Dzięki temu w osobowości człowieka dochodzi do głosu przede wszystkim jego duchowa rozumność, warunkująca świadomość samego siebie (świadomość swojego «ja») oraz odpowiadająca jej wolność⁶ Konsekwentnie przyjmujemy też, „że ciało służy duszy, ale nie jest jej narzędziem w sensie rzeczy. Częścią swej duchowej rzeczywistości człowiek przekracza płaszczyznę cielesną. Tę duchową rzeczywistość w nim istniejącą, ujętą bezpośrednio w oglądzie introspekcyjnym, teologia nazywa sednem jego osobowości, która określa z kolei podmiotowość człowieka. Ona to sprawia, że wyraźnie odróżnia się on od świata rzeczy. Pozwala to z kolei, by stwierdzić, że ciało uczestniczy w godności całego człowieka. Przez nie nawiązuje on kontakt ze światem rzeczy, otwiera się na świat materialny. Dzięki niemu duch ludzki może się kontaktować z innymi ludźmi. Nie ma bowiem innej, bezpośredniej łączności duchowej. Również przez nie człowiek kształtuje świat przyrody, zmieniając go według swojej myśli twórczej. Wszystko to świadczy o znaczeniu i godności ciała, które jest składowym elementem osoby ludzkiej”⁷ Ujęcie to umożliwia rozpatrywanie natury człowieka nie tylko w wymiarze naturalnym, ale też transcendentnym i duchowym⁸

Antropologia chrześcijańska opiera uznanie godności człowieka za jeden z ważniejszych czynników wpływających na osiągnięcie przez osobę na wolności posiadanej przez osobę. Wolność jest przy tym rozumiana jako prawo do odpowiedzialnego podejmowania egzystencjalnych decyzji rozstrzygających o stosunku do otoczenia i drugiego człowieka, a także do siebie samego i do Boga. Na tej też podstawie przyjmuje się, że „personalnie przeżywana wolność jest odpowiedzialna za współtworzenie fundamentalnych wartości człowieka: poznawczych, moralnych, artystycznych, ideowych, narodowych, religijnych. Nie ma wolności godnej człowieka bez afirmacji prawdy, dobra, sprawiedliwości, życzliwości itd. - podkreśla S. Kowalczyk - Wolność od prawdy czy od dobra redukuje egzystencję człowieka do poziomu życia biologiczno-wegetatywnego, dlatego nieuchronnie prowadzi do samozniewolenia. Ontologiczna wolność jest szansą duchowej autokracji, ale implikuje również alternatywę moralnej autodestrukcji. Dlatego wolność to misterium fascinosum, ale i misterium tremendum”⁹ Na tych duchowych doskonałościach zasadza się wielkość człowieka, która warunkuje jego wyższość nad innymi stworzeniami¹⁰

⁶ T. Ślipko SJ, *Zarys etyki ogólnej*, Wyd. WAM, Kraków 2002, 221.

⁷ S. Jasionek, *Uprawnienia i zobowiązania człowieka*, Wyd. Regina Poloniae, Częstochowa 1999, 39.

⁸ T. Ślipko SJ, *Zarys etyki ogólnej*, Wyd. WAM, Kraków 2002, 51.

⁹ S. Kowalczyk, *Wolność naturą i prawem człowieka. Indywidualny i społeczny wymiar wolności*, Wyd. Diecezjalne, Sandomierz 2000, 200.

¹⁰ T. Ślipko SJ, *Zarys etyki ogólnej*, Wyd. WAM, Kraków 2002, 221.

Istotę tak rozumianej wielkości człowieka wyraża posiadana zdolność poznania intelektualnego, miłości, wolności, podmiotowości prawnej, słowem zdolność posiadania własnej godności. „Trzy pierwsze aspekty: poznanie, miłość i wolność, wyróżniają człowieka jako byt osobowy z reszty przyrody. Natomiast podmiotowość prawna, zupełność i godność stanowią wyraz transcendencji osoby w stosunku do społeczności”¹¹ Zdolności te sprawiają, że człowiek jako osoba jest bytem pełnoprawnym, zdolnym do działania we własnym imieniu. Saje się sprawcą swojego rozwoju poprzez poznanie posiadanych wszechstronnych uzdolnień oraz możliwości ich dalszego usprawnienia. Nie w tym kryje się jednak główny nurt rozwojowych możliwości człowieka. Rozpoznaje on w sobie ponadto taką płaszczyznę rozwoju, która wznosi się ponad wszystkie inne i je sobie przyporządkowuje jako najwyższej realizacji jego człowieczeństwa. Jest to rozwój osoby czyli rozumnego podmiotu działania, świadomego samego siebie, swego miejsca we wszechświecie, swoich ostatecznych przeznaczeń, a równocześnie zdolnego urzeczywistniać swoje człowieczeństwo przez stwarzanie w sobie, a raczej wyłanianie z siebie nowych kształtów doskonałości, które czynią z niego coraz pełniejszą i doskonalszą osobę. Powyższe wyjaśnienia pedagogika chrześcijańska dopełnia religijnym aspektem, wyrażającym związek człowieka z Bogiem.

W związkach tych najczęściej wyróżnia się trzy ich aspekty¹². Pierwszy wyjaśnia początek człowieka, jego pochodzenie. Drugi przybliża jego ostateczny los, wynikający z faktu, że człowiek dostąpił wyzwolenia od śmierci. Wskazuje się przy tym, że źródłem tego wyzwolenia nie jest sam człowiek, lecz Bóg, który dokonał tego przez Jezusa Chrystusa. Wreszcie godność człowieka ukazywana jest w świetle zaproszenia człowieka przez Boga do udziału w Jego życiu wiecznym. Charakterystycznym dla chrześcijańskiego wyjaśniania godności człowieka jest też przedstawianie miłości Boga do człowieka jako fundamentu związków Boga z człowiekiem. Na tej też podstawie można przyjąć, że odwoływanie się w toku procesów wychowawczych do godności człowieka stanowi ważny element wspierający osiąganie dojrzałości osobowej.

3. Wychowanie religijne w procesach osiągania dojrzałości

Podstawowe pytanie, na które choć po części zamierzamy odpowiedzieć brzmi: czy wychowanie religijne może mieć wpływ na osiąganie przez osobę dojrzałości? Odpowiedź na to pytanie uwarunkowana jest rozumieniem istoty wychowania religijnego.

¹¹ J. Mólka SJ, *W nurcie personalistycznego wychowania*, Rocznik Wydziału Pedagogicznego WSFP IGNATIANUM w Krakowie 2003, Kraków 2003, 74.

¹² Naukę Kościoła o godności człowieka szeroko przedstawia ks. J. Tarnawa SJ, *Katecheza o cierpieniu i umieraniu w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 2002, 69-82.

wychowanie, w którym przywoływane są wartości religijne, nazywane wychowaniem religijnym, charakteryzuje je przede wszystkim to, że nadrzędną jego wartością staje się *sacrum*, *transcendencja*, Bóg. W wychowaniu religijnym pod żadnym pozorem nie można jednak zakładać, że sam Bóg jest wychowawcą człowieka. Niezbędny do tego jest też ludzki wysiłek. Bóg natomiast uważany jest za punkt odniesienia dla działalności wychowawczej. W tak rozumianych związkach Boga z człowiekiem nie chodzi, przynajmniej w pierwszej kolejności, o podkreślanie i domaganie się od wychowanka respektowania wyłącznie samego prawa Bożego, ile raczej o uświadamianie mu roli, jaką Bóg spełnia w jego życiu i życiu każdego innego człowieka.

Podkreślanie roli, jaką Bóg spełnia w życiu człowieka, ma zwracać uwagę i wyjaśniać istotę „działań” Boga wspierających osobę w jej wysiłkach coraz pełniejszego stawania się człowiekiem, a przez to w coraz pełniejszym osiągnięciu ludzkiej dojrzałości. W języku religijnym działanie to nazywane jest łaską Bożą, darem Boga uzdalniającym człowieka do osiągnięcia coraz to pełniejszej dojrzałości ludzkiej i religijnej. Znakami takiego wspierania człowieka przez Boga są przede wszystkim sakramenty Kościoła. Na tym miejscu warto zwrócić uwagę na rolę sakramentu bierzmowania, zwanym sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej. Przyjmujący ten sakrament „w bardzo szczególny sposób zaczyna przynależeć do Chrystusa. «W Chrystusie» i «z Chrystusem» zaczyna budować swoją chrześcijańską doskonałość. Na miano chrześcijanina pełnego i już dojrzałego będzie zasługiwał dopiero po przyjęciu sakramentu bierzmowania”¹³ Tak więc wychowanie religijne może dostarczyć w osiągnięciu dojrzałości pomocy, której źródłem jest sam Bóg.

Rozpatrywanie z perspektywy wychowania opartego na fundamencie wiary ludzkiej dojrzałości uświadamia potrzebę liczenia się w procesach wychowywania z dwoma jego składowymi elementami. Pierwszym z nich jest ludzka osoba, jej godność – najogólniej mówiąc jej podmiotowość, czyli człowiek – ukazywany w wymiarze horyzontalnym, który jest głównym ośrodkiem życia na ziemi. Natomiast drugim, który bardzo wyraźnie odślania problematykę celów wychowania, jest Bóg. Z chrześcijańskiej perspektywy życie człowieka znajduje swe wypełnienie w Bogu. Dlatego przy udzielaniu wychowankowi wsparcia w jego dążeniu do dojrzałej osobowości wskazuje się na Boga, do którego człowiek dąży i z którym ma się spotkać, z którym ma żyć we wspólnocie, a który jest w stanie całkowicie wypełnić ludzkie dążenia.

Podstawą wychowania odwołującego się do związków łączących człowieka z Bogiem jest przyjęcie osobowego Boga, któremu człowiek może okazywać zaufanie i darzyć Go miłością. Inną właściwością, tak rozumianego wychowania religijnego, jest to, że nie chodzi w nim o procesy „pielęgnujące” życie biologiczne (żeby miało dość białka i witamin w pożywieniu, dostateczną ochronę przed cho-

¹³ K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna*, Wyd. Salezjańskie, Warszawa 1991, 34.

robami), ani też o samo staranie się, by wychowanek umiał odpowiednio się zachować¹⁴, lecz stawać się świadomym swej godności.

Wychowanie religijne oparte na osobowych więziach człowieka z Bogiem ukierunkowane zostaje na udzielanie wychowankowi pomocy w jego osobistych poszukiwaniach odpowiedzi na podstawowe pytania człowieka o sens ludzkiego życia, a także na pomoc w odnajdywaniu kierunku tych poszukiwań. Źródłem tych poszukiwań jest Boże objawienie, które wskazuje miarę i normę ludzkiej dojrzałości: jest nią Jezus Chrystusa (Ef 4, 20-24)¹⁵

Inną charakterystyczną właściwością wychowania religijnego jest to, że wspiera się wychowanek w nabywaniu umiejętności poznawania świata nie tylko na drodze empirii, ale też poznania religijnego, w którym chodzi o poznanie płynące z wyznawanej wiary, całkowicie odmienne od zdobywanego przy pomocy zmysłów i doświadczenia. Jego właściwością jest przede wszystkim to, że udziela człowiekowi wyjaśnień dotyczących jego egzystencjalnych pytań o początek, o sens i wartość życia, a także o jego przeznaczenie. Jak wiadomo, odpowiedzi na te pytania człowiek nie znajdzie przy pomocy poznania empirycznego.

Na drodze poznania mającego swe korzenie w wychowaniu religijnym człowiekowi łatwiej jest odpowiedzieć na rodzące się pytania. O skuteczności wyjaśnień egzystencji człowieka wynikających z wychowania religijnego w dużej mierze rozstrzyga obraz Boga. Określenie: „obraz Boga” wprowadza niekiedy wiele nieporozumień w rozumienie zawartego w nim pojęcia. Mówiąc o obrazie Boga w żadnym wypadku nie chodzi o tworzone czy też posiadane wyobrażenia Boga, lecz o odkrywanie Jego obecności i działania w życiu ludzkim i otaczającym go świecie. Innymi słowy chodzi o rozwijanie w człowieku przekonania o rzeczywistej bliskości, przyjaźni, życzliwości Boga do ludzi¹⁶ Chrześcijański obraz Boga nie powinien wyzwać w człowieku odczucia lęku, niepewności, zakłopotania. Przeciwnie, powinien budzić radość i poczucie bezpieczeństwa wykraczającego poza oznaki obecnej chwili¹⁷

Wprawdzie nie wszyscy akceptują tę formę poznania, niemniej jednak jej przyjęcie odsłania znacznie szerszy i bogatszy horyzont otaczającej człowieka rzeczywistości. Położenie akcentu na poznanie religijne zakłada, że poszerza ono horyzonty zarówno rozumienia świata, jak też odkrywania w nim własnego miejsca czy życiowych celów i zadań. W końcu wychowanie religijne, podobnie jak każdy inny system wychowawczy, zmierza do rozwijania w wychowanku zdolności przejmowania proponowanego świata wartości. W procesach wychowania religij-

¹⁴ Por. E. Sujak, *Życie jako zadanie*, Warszawa 1989, 216-224; H. Izdebska, *Szczęście dziecka*, dz. cyt., 126.

¹⁵ A. Exeler, *Glaube - Erziehung - Mission*, Katechetische Blätter 101(1976), 781-782.

¹⁶ Por. Z. Marek SJ, *O kształtowaniu obrazu Boga*, Horyzonty Wiary 1991, z. 7, 29-46.

¹⁷ Por. Z. Marek SJ, *Mówić o Bogu Biblii*, w: *Mówić o Bogu...*, Stowarzyszenie Civitas Christiana w Krakowie, Wydawnictwo "Bratni Zew", Kraków 1997, 25-44.

nego zawsze ma miejsce, a przynajmniej powinno je mieć, oparcie systemu wychowawczego na wartościach humanistycznych¹⁸ Chodzi w nim, aby nie tylko rozwijać ludzkie możliwości wspierające całokształt działań integrujących człowieka, ale również po to, by umożliwić mu otwarcie się na transcendencję¹⁹, na Boga.

W podobny sposób przez wychowanie religijne człowiek wspierany jest w innych zakresach swego życia, w szczególności zaś w dziedzinie rozwoju emocjonalnego czy moralnego. Wychowanie religijne w tym zakresie daje człowiekowi poczucie bezpieczeństwa. Wprawdzie nie zawsze nawiązuje do potrzeb obecnej chwili, jednak usiłuje przekonać go o tym, że Bóg zawsze stoi po jego stronie. Jest rzeczą oczywistą, że osiąganie poczucia bezpieczeństwa nie przychodzi człowiekowi automatycznie tylko dlatego, że jest osobą wierzącą. Można natomiast mówić o tym, że wyznawana wiara w Boga i w Jezusa Chrystusa stanowi poważny czynnik wzmacniający w nim takie poczucie.

Zwróćmy jeszcze uwagę na sposób wspierania w toku procesów wychowania religijnego sfery życia moralnego wychowanka. Specyfiką tego zakresu wychowania jest przede wszystkim to, że moralność nie jest przekazywana w formie obowiązków, konieczności, nakazów bądź zakazów itp., lecz w postaci wzoru ukazanego ludzkości przez Jezusa Chrystusa. Charakterystycznym rysem wycho-

¹⁸ Por. *Bóg w przedszkolu i szkole*, pr. zb. pod red. Z. Marka SJ, Wyd. WAM, Kraków 2000, 136-139; ks. Z. Zaremski, *Pedagogia wiary w nauczania papieża Jana Pawła II*, Ateneum Kapłańskie 142 (2004), 226-227.

¹⁸ Por. K. Sośnicki, *Pedagogika ogólna*, Toruń 1949, 6-8; *Wychowanie*, w: W. Szewczuk, *Słownik psychologiczny*, Warszawa 1979, 327; *Wychowanie*, w: N. Sillamy, *Słownik psychologii*, Katowice 1995, 328; a także przytoczymy określenia wychowania we współczesnej polskiej teorii wychowania: T. Wujek określa wychowanie jako „całość wpływów i oddziaływań kształtujących rozwój człowieka oraz przygotowujących go do życia w społeczeństwie” Por. T. Wujek, *Pojęcia pedagogiki*, w: M. Godlewski, S. Krawcewicz, T. Wujek (red.), *Pedagogika*, Warszawa 1976, 31. Z kolei H. Muszyński traktuje wychowanie jako „szczególny rodzaj ludzkiej działalności, który polega na zamierzonym wywołaniu określonych zmian w osobowości człowieka” Por. H. Muszyński, *Wstęp do metodologii pedagogiki*, Warszawa 1971, 35. S. Wołoszyn ujmuje wychowanie jeszcze inaczej. W jego przekonaniu „wychowanie w najszerszym tego słowa rozumieniu oznacza całokształt oddziaływania rodziców, wychowawców i środowiska na rozwój dzieci i młodzieży” Por. S. Wołoszyn, *Zarys pedagogiki*, t. II, B. Suchodolski (red.), Warszawa 1966, 180. Natomiast wychowanie w znaczeniu węższym to oddziaływanie na różne strony rozwoju osobowości dziecka; niekiedy sprowadza się je do wychowania moralnego, w przeciwieństwie do kształtowania umysłowego. Por. M. Przetacznikowa, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, Warszawa 1981, 309-318; H. Izdebska, *Szczęście dziecka*, Warszawa 1988, 119-128.

¹⁹ Por. *Bóg w przedszkolu i szkole*, pr. zb. pod red. Z. Marka SJ, Wyd. WAM, Kraków 2000, 136-139; ks. Z. Zaremski, *Pedagogia wiary w nauczania papieża Jana Pawła II*, Ateneum Kapłańskie 142(2004),226-227.

wania moralnego, które proponowane jest w wychowaniu religijnym, jest przede wszystkim motywacją ludzkiego postępowania, której źródłem jest Bóg. Za pośrednictwem wychowania religijnego osobie zostają ukazywane i wyjaśniane motywy postępowania Jezusa, którego ona ze względu na nawiązane z nim w chrzcie więzy winna naśladować. Istotą tego naśladowania jest miłość do Boga i do ludzi. Motyw miłości winien też odgrywać rozstrzygającą rolę w całym jego postępowaniu.

W wychowaniu moralnym ważną rolę spełnia odwoływanie się do związków człowieka z Transcendencją – z Bogiem. Ich właściwością jest wolność, którą posiada i z której korzysta człowiek. W dziedzinie wychowania moralnego dąży się do odkrywania przed wychowankami tego, że wolność powinna być tak wykorzystywana, aby nie niszczyła wolności innych. Tym samym odniesienie do Transcendencji – do Boga umożliwia wychowankowi nabywanie niezbędnego dystansu do własnej wielkości. Uczy go odpowiedzialności za siebie i za innych, z której człowiek zda sprawę przed samym Bogiem.

Na tej podstawie można też przyjąć, że do istotnych zadań wychowania religijnego należy wspieranie wychowanków w pełnym rozwoju ich osobowości, by uczestnicząc w kształtowaniu świata, byli zdolni zarazem osiągnąć ostateczny cel człowieka, którym jest życie z Bogiem, i w dążeniach do osiągnięcia pełni ludzkiej i religijnej dojrzałości.

Zakończenie

Artykuł jest głosem w dyskusji o możliwościach i znaczeniu wychowania religijnego dla procesów osiągania przez osobę wychowanka dojrzałości. Przedłożone refleksje zdają się uzasadniać słuszność przywoływania wiary i opierania się na niej w procesach wychowawczych. W oparciu o takie założenie należy mieć na uwadze konieczność dobrej znajomości treści wiary, jako że powierzchowna, niepełna, a niekiedy zafałszowana jej znajomość może stanowić zagrożenie poprawnego kierowania procesami wychowawczymi. Przede wszystkim należy odnaleźć właściwe miejsca i rolę Boga w życiu człowieka. Pod żadnym pozorem nie może być On przedstawiany jako ktoś mechanicznie zaradzająca potrzebom człowieka, lecz jako godny zaufania życiowy partner i obrońca. Chodzi przy tym o właściwe ukształtowanie relacji człowieka do Bogiem oraz rozumienia, czym naprawdę w religijnym rozumieniu jest wiara człowieka. Tym samym za niezbędne musimy uznać właściwe ukształtowanie w świadomości wychowanków obrazu Boga.

Trzeba podkreślić, w wychowywaniu człowieka dojrzałego, zawsze mamy do czynienia z jednym wychowaniem niezależnie od przydzielanych mu dodatkowych określeń. Każde wychowanie zakłada bowiem udzielanie wychowankowi pomocy w osiąganiu dobra nawet wówczas, gdy będzie ono różnie rozumiane. Natomiast dzięki wychowaniu religijnemu dobro, o którym mowa, otrzymuje nowy wymiar wykraczający poza granice humanistycznego wychowania. To dzięki wychowaniu religijnemu człowiek może w nowy sposób odkryć swą wielkość, swą

godność i przyjąć, że Bóg tę jego wielkość potwierdza na całą wieczność. Tak odkrywana godność osoby nadaje nadto za pośrednictwem wychowania religijnego ludzkiemu życiu nowy sens, naznaczony nieśmiertelnością, życiem bez końca.

Na zakończenie należy dodać, że skuteczność wychowania religijnego zależy od wrażliwości człowieka na transcendencję. Stąd też podstawowym zadaniem stojącym przed pedagogami jest właśnie uwrażliwianie człowieka na sprawy Boga

Abstract

Author of the article assumes that whenever questions of education are undertaken, apart from the definition of education that is accepted, they refer to a possibility to support pupils in becoming self-dependent, responsible and mature person. At the same time he notices an alarming phenomenon of ignoring describing processes of achieving by pupils personal maturity, which takes place in pedagogical literature. At the same time he ascertains that one of the pedagogical factors that support the process of personal maturation is Religious Education, especially because of the fact that in education much more attention is given to the matter of discovering an answer for the question of „sense” of human life in surrounding world.

The goal of the article was to take up a discussion about Religious Education and its capabilities and value for the process of achieving maturity. Reflections that were presented by the author seem to justify the rightness of invoking and basing in education on belief that is held by the human being. On the strength of such assumptions a need of conversant knowledge about the essence of belief is brought into relief, for perfunctory, incomplete and sometimes even adulterated knowledge about it may compose a menace for correct management of educational processes. The author is very particular about defining the place and the role of God in human life in the right way.

Education that is based on proper understanding of the essence of faith is presented in new and more extensive dimension, which goes beyond limits of humanistic education. Thanks to Religious Education a person can discover her own greatness and dignity in a new way and also can accept that God certifies her greatness in whole eternity. Furthermore, dignity that is discovered in this way gives, through the mediation of Religious Education, a new sense of human life, which is now marked by the immortality, everlasting life.